

S.Szigethy, A.:

Az Endodontidae család magyarországi fajai -
Die Arten in Ungarn aus der Familie Endodon-
tidae

A magyarországi fajrevízió keretében az Endodon-
tidae család fajait vizsgáltam meg. Az eddig ismert fajok
a következők: Discus ruderatus /Férussac/, Discus rotun-
datus /O.F.Müller/, Discus perspectivus /Mühlfeld/ és Punc-
tum pygmaeum /Draparnaud/. A vizsgálat során a következő
muzeumok és magángyűjtők anyagait néztem át: Természettu-
dományi Múzeum /Budapest/, Magyar Állami Földtani Intézet
/Budapest/, Janus Pannonius Múzeum /Pécs/, Mátra Múzeum
/Gyöngyös/, Thury György Múzeum /Nagykanizsa/, valamint
Bába Károly, Erőss Zoltán, Hahn István, Pintér László,
Pintér István, Podani János, Richnovszky Andor, Vásárhelyi
István, Wiesinger Márton. Felhasználtam a Pintér István és
Pintér László által revideált Zirci Természettudományi Mu-
zeum adatait is.

Itt mondok köszönetet az említett muzeumok gyűjtemény-
vezetőinek és a magángyűjtőknek, akik anyagukat és adatai-
kat rendelkezésemre bocsátották.

A héjrajzokat Sipos György /T.T.M.Budapest/készítette.

Familia: Endodontidae

Subfamilia: Punctinae

Genus: Punctum Morse 1864

Punctum Morse 1864, Terrestr.Pulm.Maine, Jour. Portland
Soc. N. H., 1:27.

Species typica: Helix minutissima Lea 1841.

A Punctum pygmaeum /Drap./ faj a Punctum s.str. subgenusba
tartozik.

Punctum /Punctum/ pygmaeum /Drap.1801/

Helix pygmaea Draparnaud 1801, Tabl. Moll. France, :93.

Loc. typ.:Dép.Drome,Crest /Forcart,1957/,Lyon környéke /Riedel et Wiktor,1974/. Az adatok helyességét eldönteni nem állt módomban.

Héj: szélessége 1,5 mm, magassága 0,7 mm körül van. $3\frac{1}{2}$, domboru, lassan, egyenletesen növekedő kanyarulata van. Köldöke tág, szájadéka kör alakú. Felszine finoman vonalkázott, erős nagyításnál vékony spirális vonalakat fedezhetünk fel rajta /1.ábra/.

Részletes leírása és ábra: Soós,1943:226,XIII.tábla,5-6. kép; Soós,1959: 74-75, 16.ábra A/1-A/3; Riedel-Wiktor,1974: 47-53, 64-66.ábra.

Anatómia: Riedel et Wiktor,1974:49-51, 67-76.ábra.

Elterjedése: palearktikus.

Lelőhelyek/ a lelőhely utáni szám az onnan gyűjtött héjak darabszámát jelenti, 1.térkép/: Badacsony: Kőkapu/8/,Páholly /3/; Baja /1/; Bakony: Agártető /161/, Bakonybél:Gerepce-hordaléka /1/, Szömörke völgy /2/, Bakonyháza /2/, Bárd /1/, Bodajk /2/, Diszel /4/, Eplény /1/, Gézaháza /24/, Gyepükaján /1/, Hárskut /8/, Hegyesd /1/, Kislőd /7/, Kovácsi hegy /64/, Lesenceistvánd /3/, Lesencetomaj /4/, Magyarpolány/6/, Mindszentkállya /4/, Noszlop /3/, Olaszfalú:Eperjes hegy /23/, Várpalota:Barok-völgy /19/, Veszprém /1/: Betekints-völgy /8/, Zirc:Bocskorhegy /8/, Leveles-völgy /16/,Cuhahegy /76/, Cuha-völgy /14/; Balatonakarattya /3/; Balatonberény /2/; Balatonederics: Sipos torok /13/; Balatonfüred: Koloska -völgy /7/; Balatongyörök /3/; Bece /1/, Márványkőfejtő /27/, Padkő /5/, Szobakő /94/; Balatonhenye /4/; Balatonlelle /1/; Bány,Gödöllői dombok /1/; Bátorliget /2/; Békéscsaba /55/: Dajkakert /37/; Bockerek-Tákos /1/; Bucsuszentlászló /10/; Budapest /43/: Hárshegy /4/, Római part /5/; Bükk: Ablakoskő /1/,Alsósebesviz /153/, Buzgókő /1/, Felsősebesviz /38/, Garadna-hordalék /85/, Garadna-völgy /43/, Hárör /51/, Hór-völgy /3/, Kecskabarlang /1/, Létrási-barlang /16/, Létrástető /2/, Lillafüred /67/, Mélyvölgy /21/, Nagytekerdő /7/, Nagyvisnyó,hordalék /69/,Odvaskő /4/, Savósi-völgy /105/, Szalajkai Látókő /6/, Szarbalápa /1/, Szarvaskő /15/,Szárz-

völgy /73/, Szentlélek /49/, Szentléleki Látókő /54/, Szil-
 vásvarad /28/, Ujmassa /5/, Vadász-völgy /16/; Cserhát: Ka-
 rancs, patakhordalék /1/, Karancsberény /13/, Málnástető /3/,
 nagysalgó /2/, Naszál /2/, Salgóvár /3/, Sámsonháza, Zagyva-
 hordalék /17/, Szentkut /57/, Tar, hordalék /1/, Cserszegto-
 maj, Csóka-kő /24/; Csévharaszt /25/; Csobánc, Várhegy /11/;
 Csopak, Péterhegy /22/; Doboz /57/; Döbrököz /3/; Fényi erdő
 /17/, Földes, Keleti főcsatorna mellett /14/; Gerecse: Bajót,
 Öregkő /10/; Gulács /87/; Gyenesdiás /1/: Vadlánlik /25/;
 Gyula, Fekete-Kőrös hordalék /1/; Hévíz /6/; Kelebia /6/;
 Kereki /2/; Keszthely, Őzes tó avarja /1/; Kéleshalom /6/;
 Kiskőrös, Szücsi erdő /1/; Lengyeltóti, Csalogény-hegy /5/;
 Longerdő /2/; Mátra: Kékes /24/, Mátrakeresztes, Csóka-kő /1/,
 Pásztó, Városerdő /28/, Tepke, hordalék /2/; Mecsek: Abaliget
 /1/, Dömörkapu /14/, Kardosfa, Ropolyerdő /1/, Mánfai bar-
 lang /8/, Mecsekpölöske /1/, Mélyvölgy /6/, Misinatető /49/,
 Tubestető /3/; Mónosbél /38/; Nagykanizsa /7/: Gördövény
 /21/, Práter /1/, Zsigárdi major /14/; Nagykőrös, Csémő /1/;
 Ócsa /5/; Órtilos /53/; Pákozd /12/; Pilis: Piliscsaba, Fe-
 ketehegy /4/, Nagykopasz /2/, Pilis-hegy /4/, Pilismarót:
 Bitóci-völgy /1/, Duna-part /1/, Malom-völgy /3/, Borostás-
 hegy /1/, Dömös, Keserős-patak völgy /2/, Esztergom: Diós-
 völgy /3/, Sziget /8/, Vizmü /12/, Zámárhegy /1/, Fekete-
 hegy /1/, Feketekő /10/, Kesztlő, Klástrompuszta /1/, Klas-
 tromi szirtek /1/, Szalmahid /4/, Tost szikla /1/; Póstelek
 /101/; Pusztavacs /1/; Rezi: Kovácsi víz partja /4/, Nagy-
 sód partja /5/, Puposhegy /15/, Saskő /11/, Sikalíkja /12/,
 Várhegy /9/; Sarkad, Mályvádi erdő /3/; Somló, Várhegy /10/;
 Sümeg, Fehér kövek /3/; Szentgyörgyhegy /14/: Oroszlánkut
 /13/; Szentgyörgyvár /1/; Szentmiklós /1/; Szigliget /9/;
 Tata /5/; Tátika /4/: Vár-völgy /8/; Tihany, Csucshegy /1/;
 Tisza-lék, hordalék /10/; Tiszaszalka, hordalék /2/; Tisza-
 tanya, hordalék /1/; Tiszatelek, hordalék /5/; Tornai karszt:
 Jávafő /14/, Szögliget /9/; Turricse /1/; Ujseged, horda-
 lék /4/; Uzsa /2/; Vállus, Szentmiklósi forrás /13/, Várad-
 tető /10/; Vár-völgy: Ördögkő /1/, Szebike /1/, Zsiderkut /1/;

Vértes: Fáni-völgy /1/, Kottlóhegy /10/, Várgesztes /1/; Vonyarcvashegy /3/: Cserezdombi erdő /1/, Fertés /1/, Cseri-völgy /1/, Nyulás-völgy /2/, Örskut /1/; Zánka, Nagyhegyestű /5/; Zsirkakut /1/; Zsunypusztá, hordalék /1/; Zempléni hegység: Kőkapu /2/.

Subfamilia: Discinae

Genus: Discus Fitzinger 1833

Discus Fitzinger 1833, Syst. Verzeichn. Oesterreich Weichtiere: 99.

Syn.: Goniodiscus Fitzinger 1833

Species typica: Helix ruderata Férussac 1821.

A magyarországi fajok subgenerikus felosztásáról eltérők a vélemények. Egyes kutatók szerint néhány anatómiai különbség alapján érdemes a fajokat két subgenusra osztani, mégpedig Discus s.str./runderatus/ ill. Goniodiscus Fitzinger 1833 /rotundatus és perspectivus/ alnemekre. Így két subgenusról ír Uminski /1962.1963/ és Riedel et Wiktor/1974/. Ebben a kérdésben Forcart /1957/ véleményét fogadom el: szerinte a meglévő bélyegek nem elegendőek subgenusok felállítására. "Die Untersuchung der palaarktischen Arten Discus perspectivus, Discus rotundatus und Discus ruderatus ergab, dass sie zahlreiche Merkmale aufwiesen, durch welche sie artlich differenziert werden können, dass aber keines derselben dazu berichtigt, diese Art in verschiedene Subgenera oder Sectios zu stellen. Die Namen Goniodiscus Fitzinger, 1833 und Patula Held, 1837 sind deshalb synonym mit Discus Fitzinger, 1833."

Discus ruderatus /Férussac 1821/

Helix /Helicella/ ruderata Férussac 1821, Tabl. syst. Moll., : 44 Opinion ICZN 335, 1955.

Terra typica: Svájc/Kt. Bern, Ober Halse an der Grimselstrasse 1200 m.ü.M.-restr. Forcart, 1957, b./

Héj: magassága 2,5-3 mm, szélessége 5,5-6 mm körüli, kissé emelkedő, erősen domboru, gyorsan növekedő kanyarulatai vannak. Felszine ritkán, meglehetősen erősen bordázott, köldöke tág, szájadékánál az utolsó kanyarulat erősen lehajlik /2. ábra/.

Részletesebb leírása és ábra: Soós, 1943: 267-268, XII. tábla, 14-16. kép, Soós 1959: 76, 16. ábra B/1-B/3, Riedel et Wiktor, 1974: 80-85, 102-104, 113-116. ábra.

Anatómia: 3. ábra, Soós, 1917, 91-92. ábra, 116-119, Riedel et Wiktor, 1974: 80-85, 117-118. ábra.

Elterjedés: palearktikus.

Lelőhelyei: Börzsöny: Csóványos /1/; Mátra: Galyatető /1/, Kékes /100/ - /2. térkép/.

Discus rotundatus /O.F.Müller 1774/

Helix rotundata O.F.Müller 1774, Verm. terr. fluv., 2:29.

Terra typica: Dánia /restr./ Opinion ICZN 336, 1955.

Héj: magassága 2,5 mm, szélessége 6-7 mm körüli, erősen lapított. Felszínét erős, vastag bordázat borítja, friss állapotban a szarubarna alapszínen vörösbarna foltok találhatóak. Köldöke nagyon tág, kanyarulatai domborúak /4. ábra/.

Részletes jellemzés és ábra: Soós, 1943: 268-269, XII. tábla 17-19. kép, Soós, 1959: 77-78, 16. ábra C/1-C/3, Riedel et Wiktor, 1974: 67-74, 96-98. ábra.

Anatómia: 5. ábra, Riedel et Wiktor, 1974. 105-107. ábra.

Elterjedés: európai, a Balkánon és Európa ÉÉK-i részén hiányzik.

Lelőhelyek: /3. térkép/

Badacsony /57/; Badacsonytomaj /1/; Bakony: Bakonybél, Gereince-völgy /1/, Hubertlak /1/, Kőrishegy /1/, Diszel /67/, Kabhegy /7/, Kékhegy /9/, Szömörke-völgy /1/, Tótihegy /3/; Börzsöny: Csóványos /3/, Királyháza /2/; Budapest, Egyetemi Botanikus kert /18/, Farkas-völgy /18/; Cserhát: Karancs /4/; Csobánc /168/; Csopak, Péterhegy /1/; Fenékpusztá /2/; Káptalantóti /69/; Kőszeg /3/; Kőszegi heg.: Sziklaforrás /1/; Mátra: Mátraháza, Gyökeres forrás /7/; Mecsek: Dömörkapu /4/, Pécs, Botanikus Kert /5/, Szentbalázsi erdő /15/, Töröcskei erdő /13/; Pilis: Dobogókő /1/, Kétebükfanyereg /1/, Nagyszőlők /1/, Pilismarót, Malom-völgy /8/, Pilisszentkereszt, Szurdok /1/, Piliszentlélek, Hoffmann forrás /1/, Hámszakadék /5/, Simon halála /7/, Szalmahid /2/,

Szentléleki patak, hordalék /1/; Sopron: Deákkuti forrás /7/, Felső-Lőverek /16/, Kecse patak környéke /19/, Ólomforrás környéke /22/; Sümeg /1/; Szeged, Fűvészkert /20/; Tapolca, Tavas barlang, hordalék /2/.

Discus perspectivus /Mühlfeld 1818/

Helix pespectiva Mühlfeld 1818, Mag.Ges.neturf. Fr. Berlin, 8: 11, t.2. 19 a,b ábra.

Locus typicus: Ausztria, Duna-hordalék Bécs mellett.

Héj: magassága 2 mm, szélessége 6 mm körül van, háza erősen lapított. Pereme élesen taréjos, szájadéka romboid, köldöke igen tág, felszínét sűrű bordázat borítja /6.ábra/;

Részletesebb jellemzés és rajz: Soós, 1943: 269-270, XIII. tábla, 2-4.kép, Soós, 1959: 77, 16.ábra, D/1-D/3, Riedel et Wiktor, 1974: 74-79, 99-101 ábra.

Anatómia: 7.ábra, Soós, 1917: 119-120, 94-95. ábra /Patula solaria Menke név alatt/, Riedel et Wiktor, 1974: 75-76., 109-110.ábra.

Elterjedés: K-Alpok, Kárpátok, Balkán.

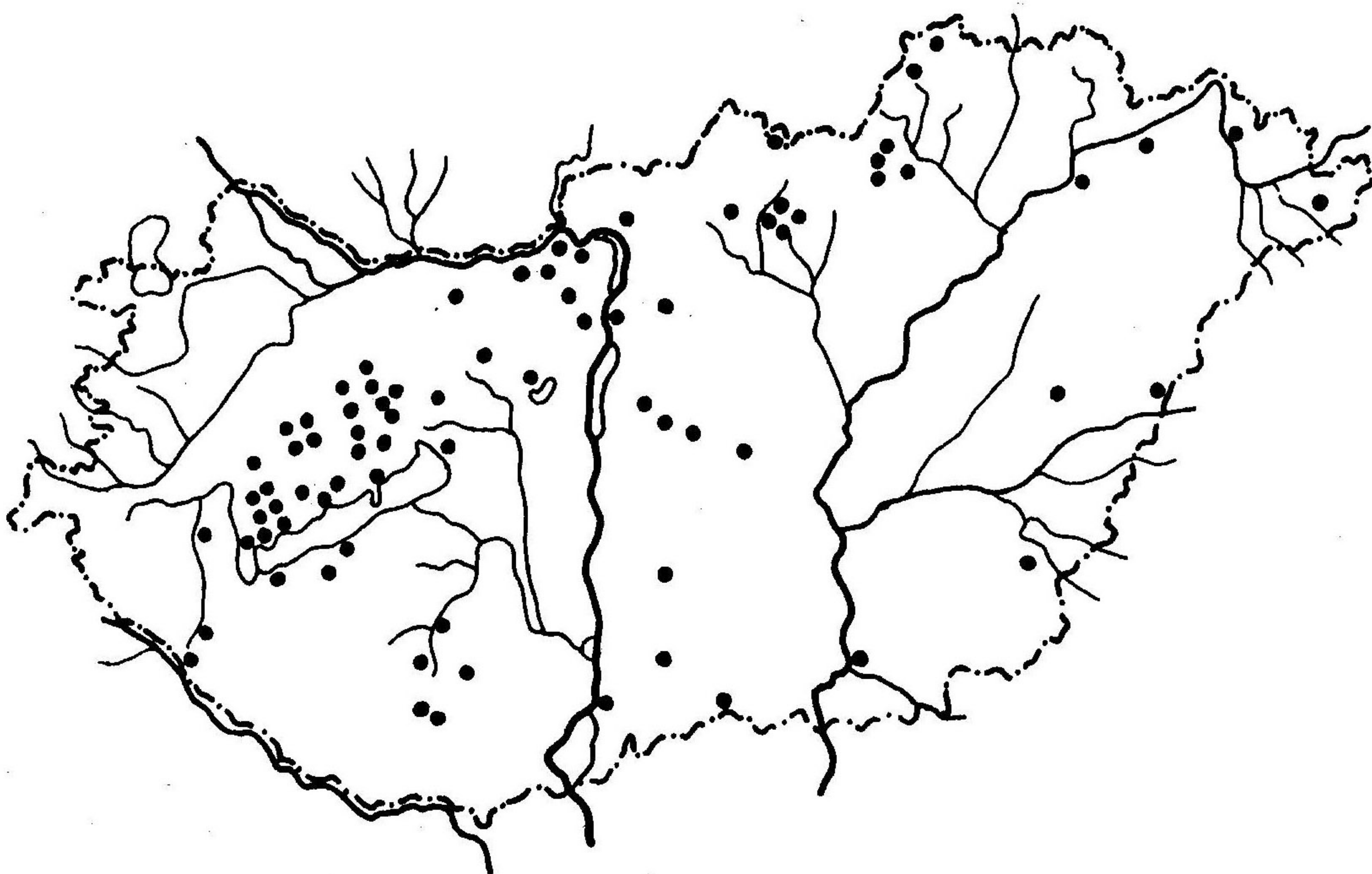
Lelelőhelyek /4.térkép/:

Bakony: Kislőd /2/, Kovácsi hegy /1/, Máróc /14/, Szebike völgy /1/, Szömörke-völgy /4/, Urkut, Bocskorhegy /1/; Börzsöny: Bányapuszta /1/, Hegyeshegy /1/, Hideghegyi vadászház /4/, Keskenybükki patak völgy /4/, Királyháza /26/, Királyrét /43/, Nagyhideghegy /19/; Bükk: Alsósebesviz /8/, Bánkut /6/, Bélkő /4/, Csipkés-kuti átjáró /14/, Csondró-völgy /1/, Demény patak völgye /2/, Felsősebesviz /31/, Garadna-hordalék /101/, Garadna-völgy /334/, Görömbölytapolca /6/; Gyertyán-völgy /12/, Hámori patak hordaléka /1/, Hámori tó hordalék /21/, Háromkúti-völgy /1/, Hórvölgy /12/, Hosszu-völgy /19/, Jávorkút /1/, Kantavári-völgy /1/, Kazincbarcika /8/, Kovácskő /1/, Köpüsi szikla /9/, Lamhótház /2/, Leányvölgy /1/, Lillafüred /10/, Nagydél /9/, Ómassa /9/, Örvénykő /1/, Panna-rét /5/, Rózsás patak hordaléka /7/, Szalajkai Látókő /10/, Szarba-völgy /21/, Szar-

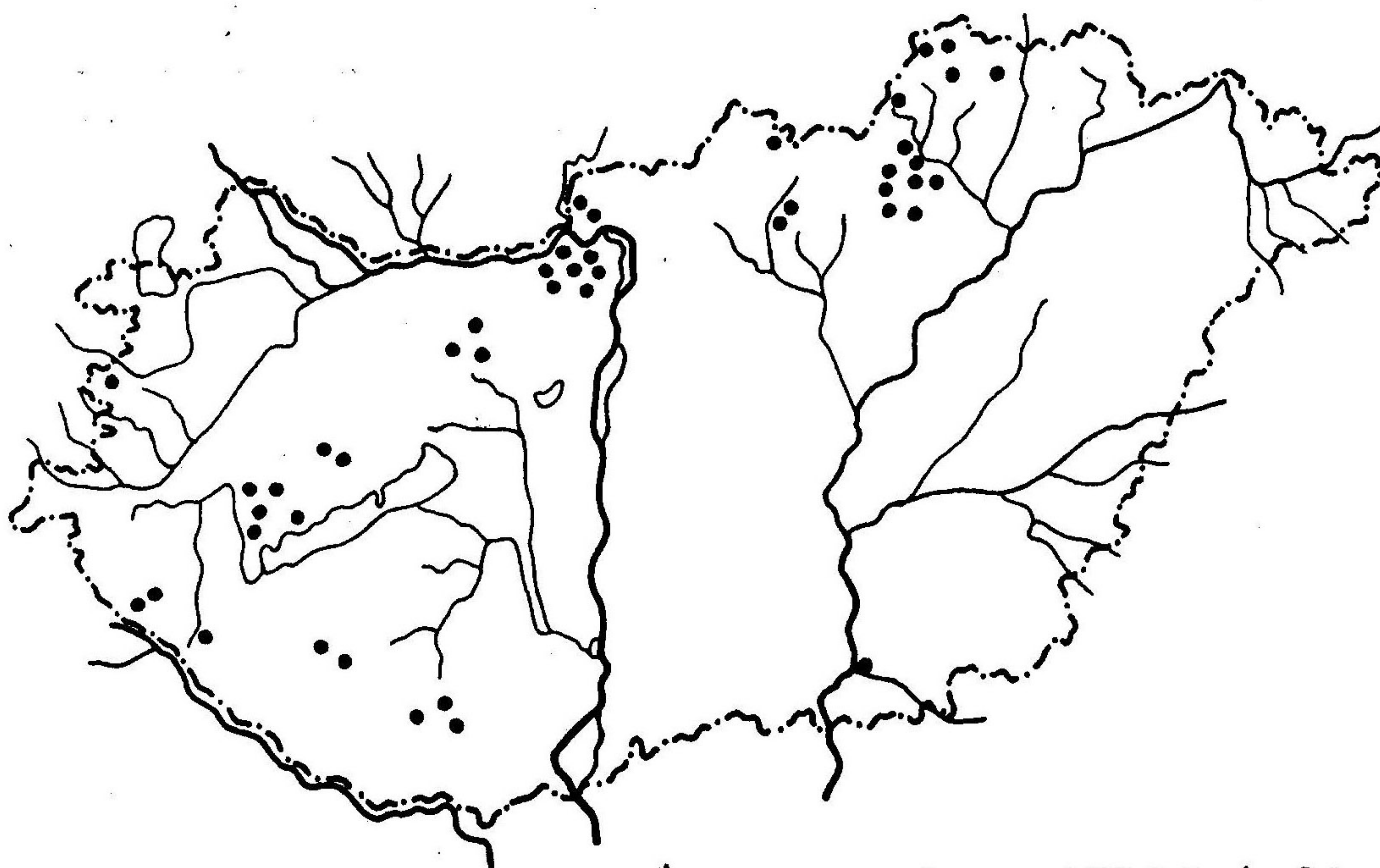
balápa /58/, Száraz-völgy /63/, Szilvásvár /4/, Szinva-
hordalék /22/, Tekenősvölgy /7/, Toldi kunyhó /2/, Tó-
gazdaság /379/, Vadász-völgy /5/; Cserhát: Karancs /43/,
Karancsberény /11/, Szanda /5/; Tar, Csevice hordalék /1/;
Hetemér /5/; Jákó /1/; Korpavár, Principális csatorna /18/;
Kőszeg /1/; Lasztonya /159/; Mátra: Ágasvár /4/, Fenyves
puszta /5/, Kövicses patak völgye /5/, Mátrakeresztes, Bös-
ke forrás /12/; Mecsek /5/: Barátság forrás környéke /2/,
Gyula forrás /1/, Mánfa /4/, Mánfai barlang /6/, Melegmány
/12/, Mélyvölgy /65/; Singödör-völgy /1/, Szuadó-völgy /77/,
Takanyó-völgy /55/, Töröcskei erdő /13/; Monostorapáti, hor-
dalék /1/; Nagykanizsa, Alsóvárosi erdő /13/, Práter /1/;
Noszlop /1/; Oroszlány /4/; Órtilos /5/; Pilis: Pilis hegy
/18/, Pilismarót, Malomvölgy /65/, Pilisszentkereszt, Szurdok
/4/, Pilisszentléleki patak hordalék /25/, Szakónyereg /1/,
Rámszakadék /5/, Simon halála /15/, Szalmahid /26/, Csere-
pesvölgy /8/, Csévi szirtek /3/, Dobogókő /15/, Dömös, Ke-
serüs patak völgye /2/, Keserüs hegy /6/, Prédikálószerék /3/,
Feketehegy /2/, Kétáguhegy /1/; Putnok /1/, Rezi /2/; Sümeg
/3/; Sziggyörgy-hegy /1/; Tornai Karszt: Jósvald /29/, Ke-
csői völgy /9/, Szögliget /28/; Uzsa /1/, Hubertus vadász-
ház /6/, Lesence patak környéke /38/; Vértes: Fáni völgy
/10/, Várgesztes /1/, Vértessomló /1/; Vöröskő /83/; Zebe-
gény /1/; Zempléni hegység: Gönc /1/, Kőkapu /2/; Zselic-
ség /7/.

Zusammenfassung: Die Verfasserin gibt einen Überblick über
die Arten der Familie Endodontidae in Ungarn. Die bisher
bekannten Fundorte werden aufgezählt und auf Verbreitungskarten dargestellt.

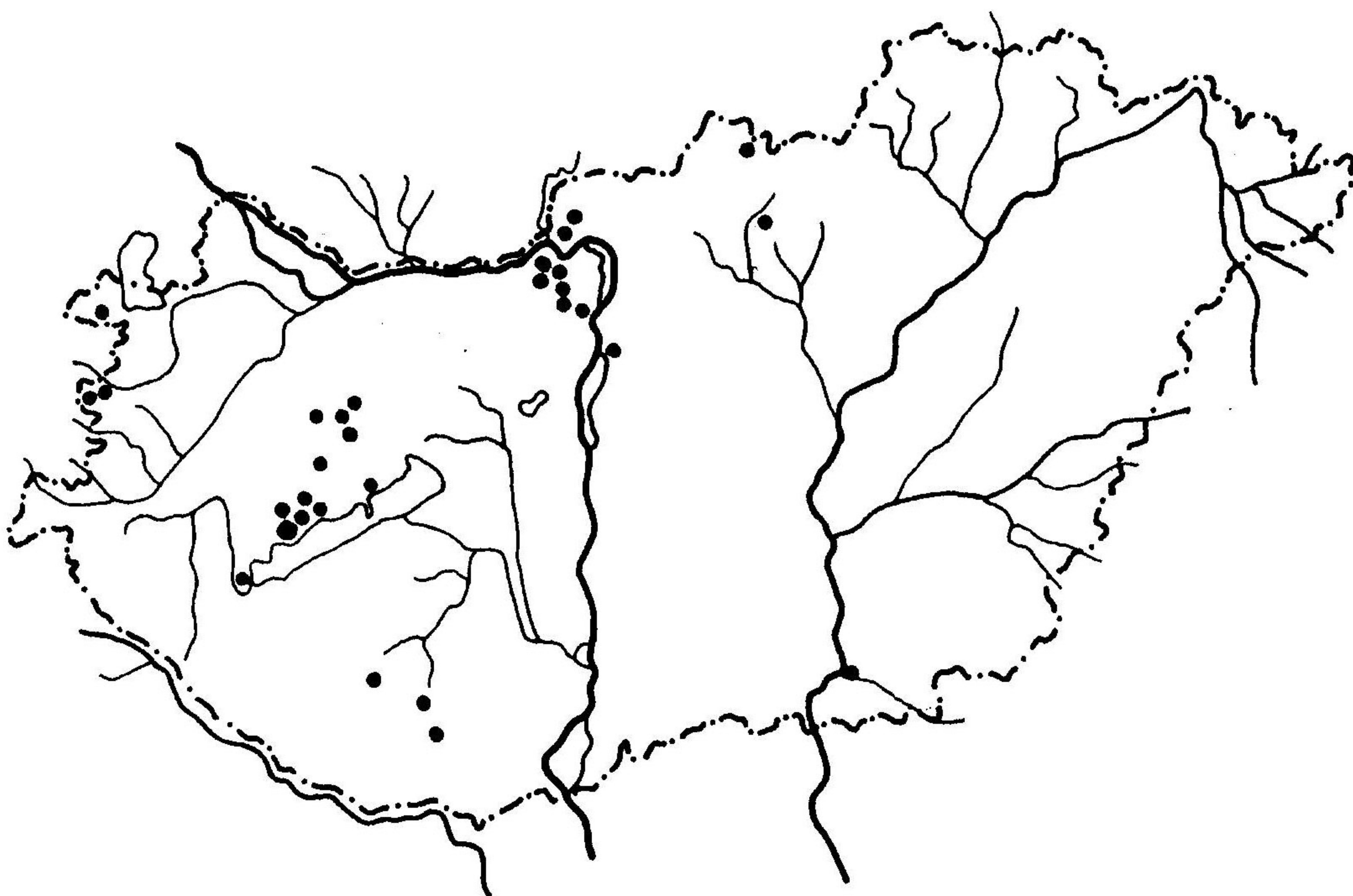
Irodalom: Forcart, L./1957/: Zur Taxonomie und Nomenklatur
von Gonyodiscus, Discus und Patula /Endodontidae/. - Arch.
Moll. 86: 29-32. - Forcart, L./1957 b/: Ipsa Studeri Conchy-
lia.-Mitt. Naturf. Ges. in Bern, N.F. 15: 157-210. - Opinion 335:
Op. Decl. Intern. Comm. Zool. Nomenklature, 10/2/: 45-76 - Opinion
336: Op. Decl. Intern. Comm. Zool. Nomenklature, 10/3/: 77-108.

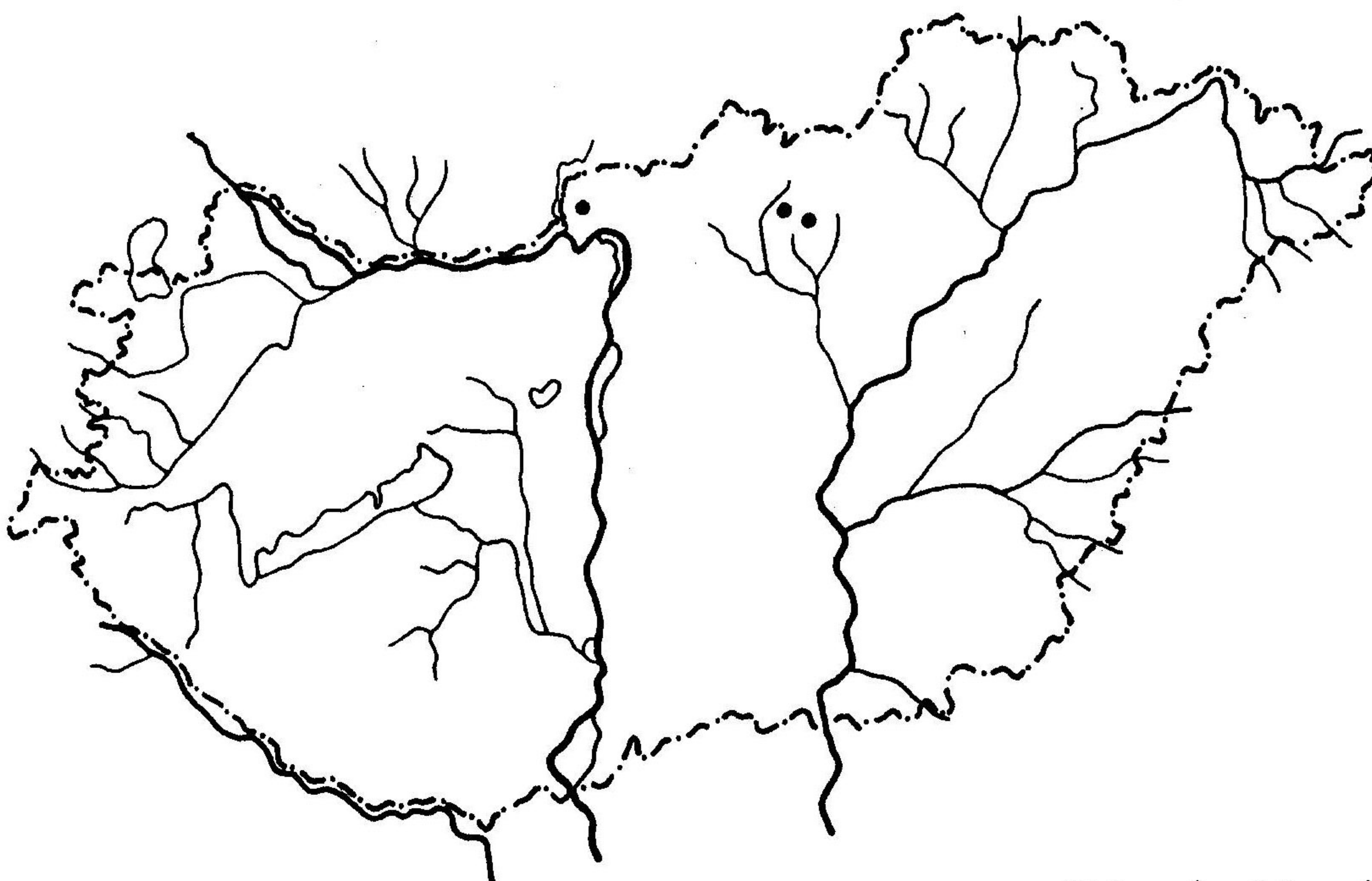
1. térkép: *Punctum pygmaeum* /Drap./ elterjedése
- Die Verbreitung von *Punctum pygmaeum*
/Drap./

4. térkép: *Discus perspectivus* /Mühlf./ elterjedése
- Die Verbreitung von *Discus*
perspectivus /Mühlf./

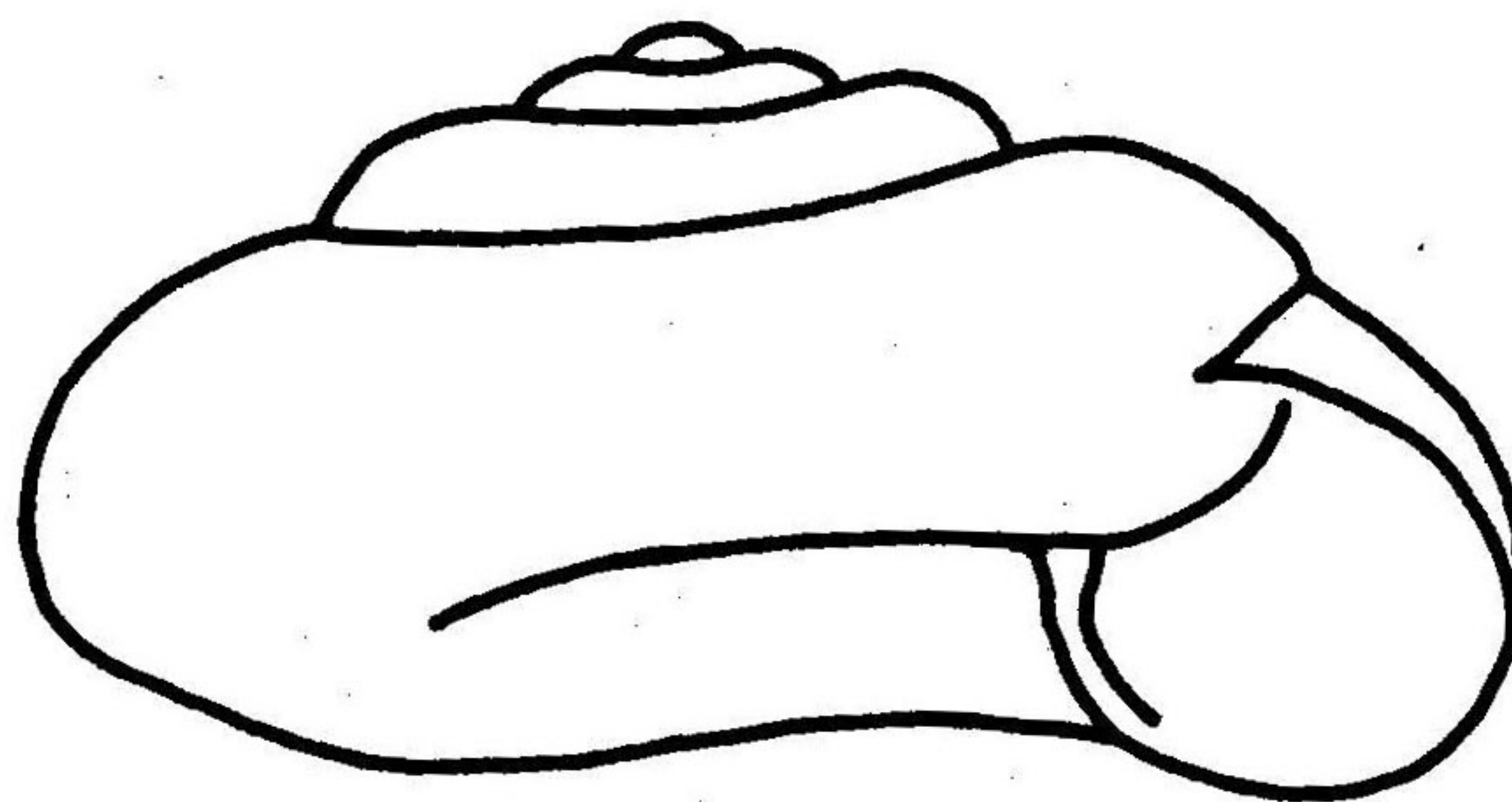
3. térkép: *Discus rotundatus* /O.F.Müll./ elterjedése - Die Verbreitung von *Discus rotundatus* /O.F.Müll./

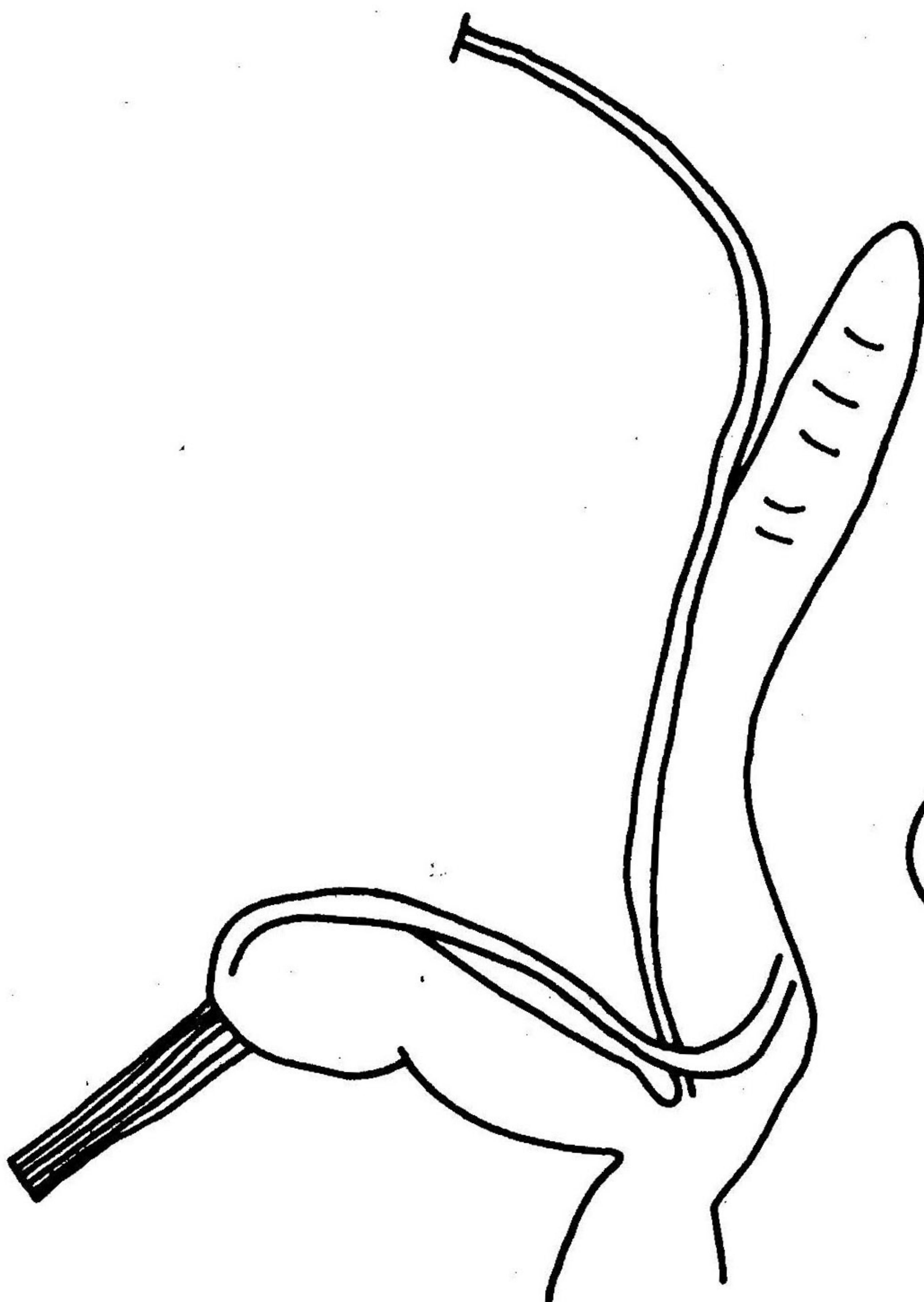
2. térkép: *Discus ruderatus* /Fér./ elterjedése - Die Verbreitung von *Discus ruderatus* /Fér./

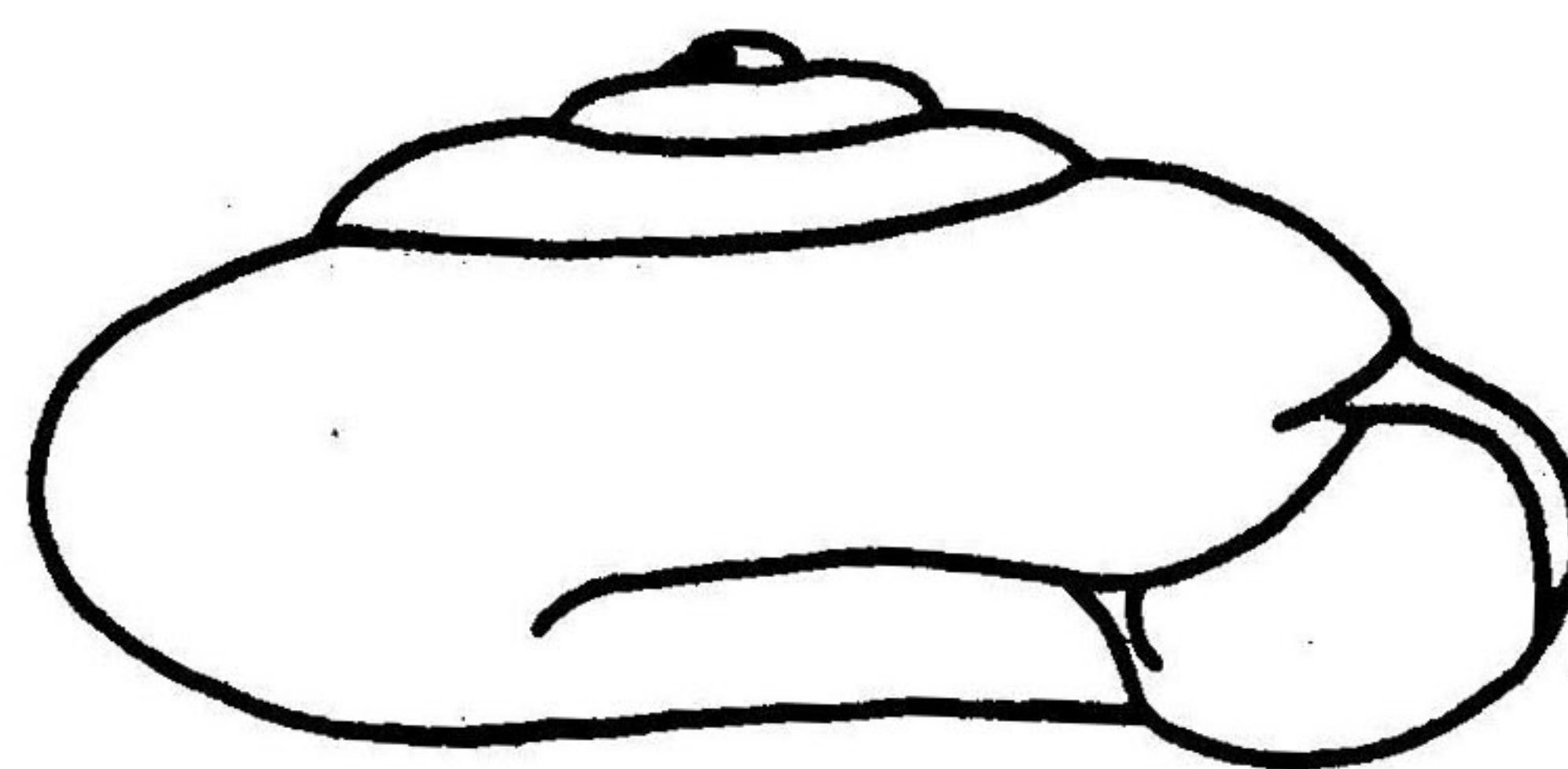
1. ábra: *Punctum pygmaeum*
/Drap./

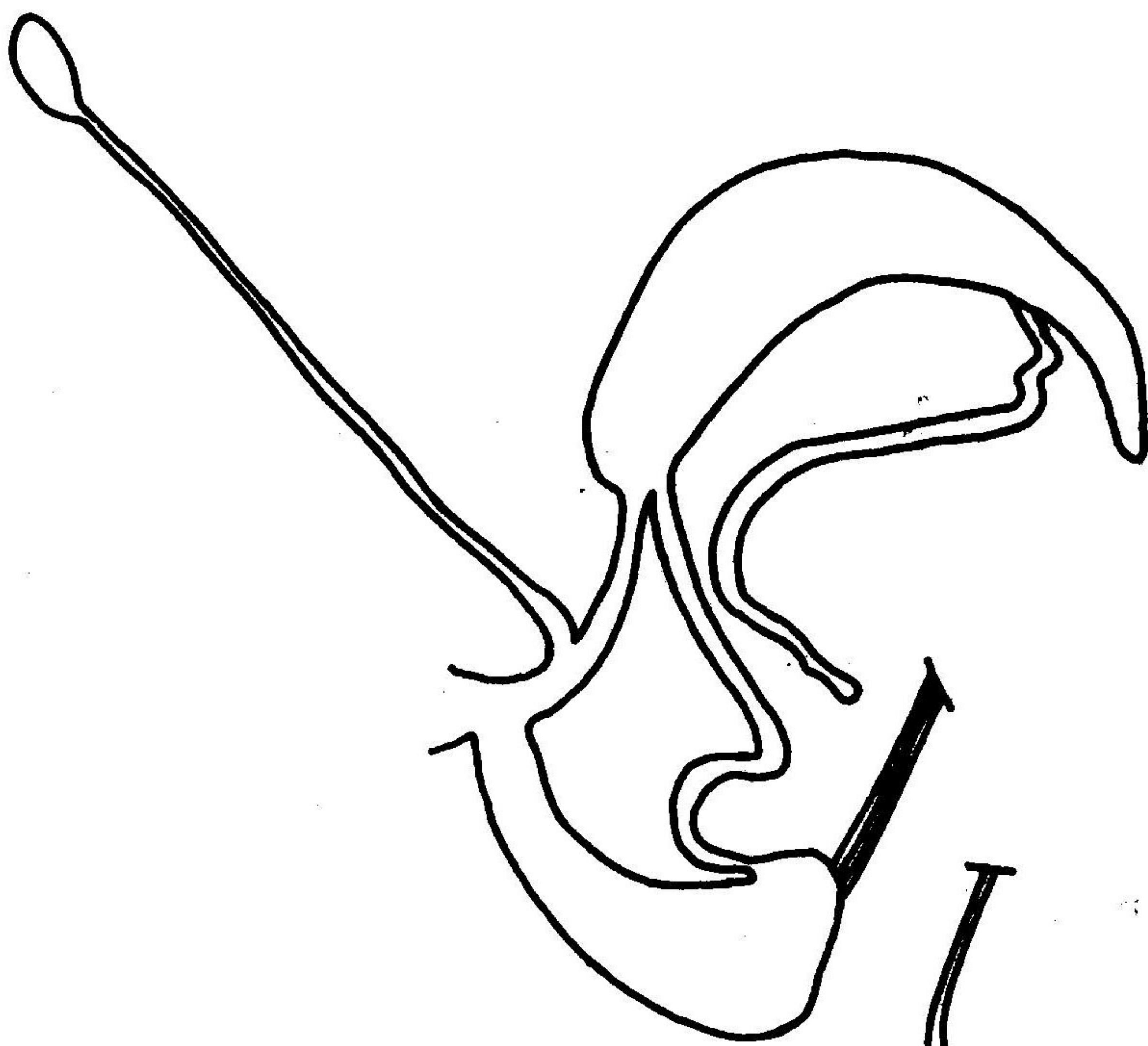
2. ábra: *Discus ruderatus*
/Fér./

3. ábra: *Discus ruderatus*
ivarkészüléke -
Die Geschlechtsapparat
von *Discus ruderatus* /Fér./

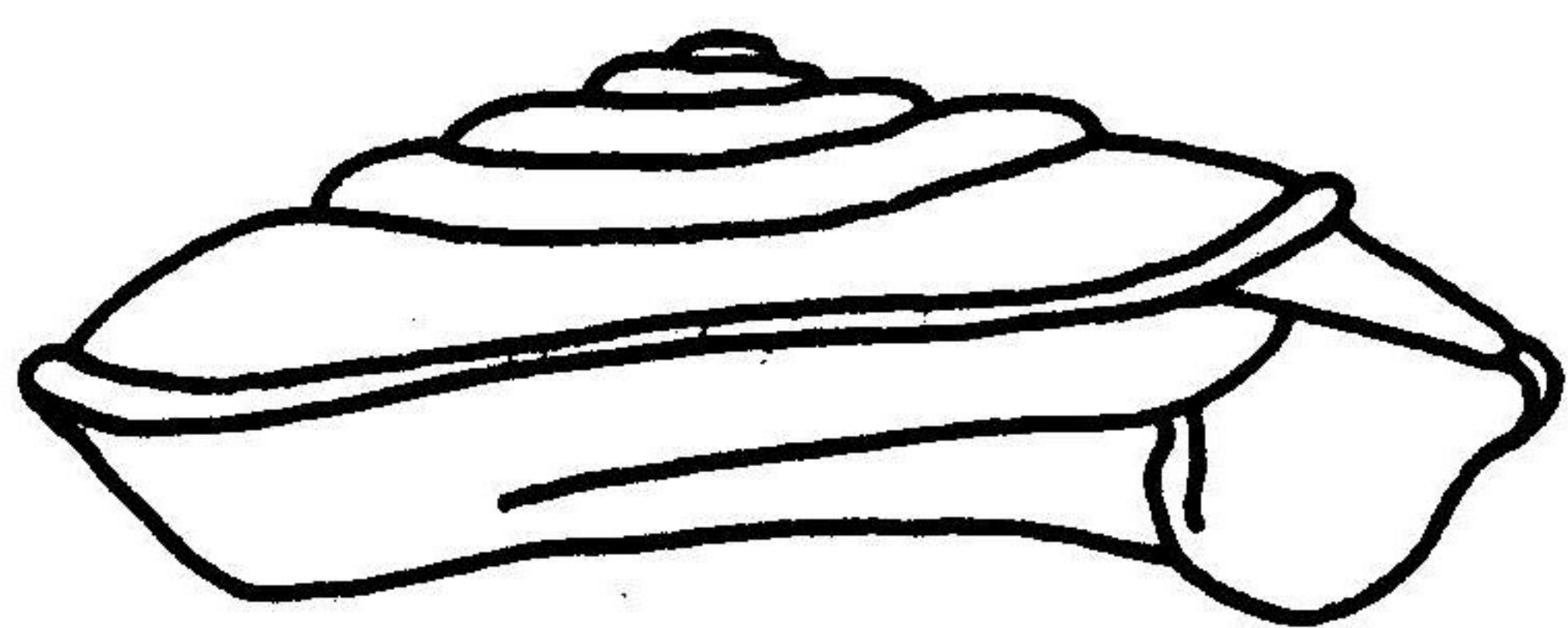

4. ábra: *Discus rotundatus* /O.F.Müll./

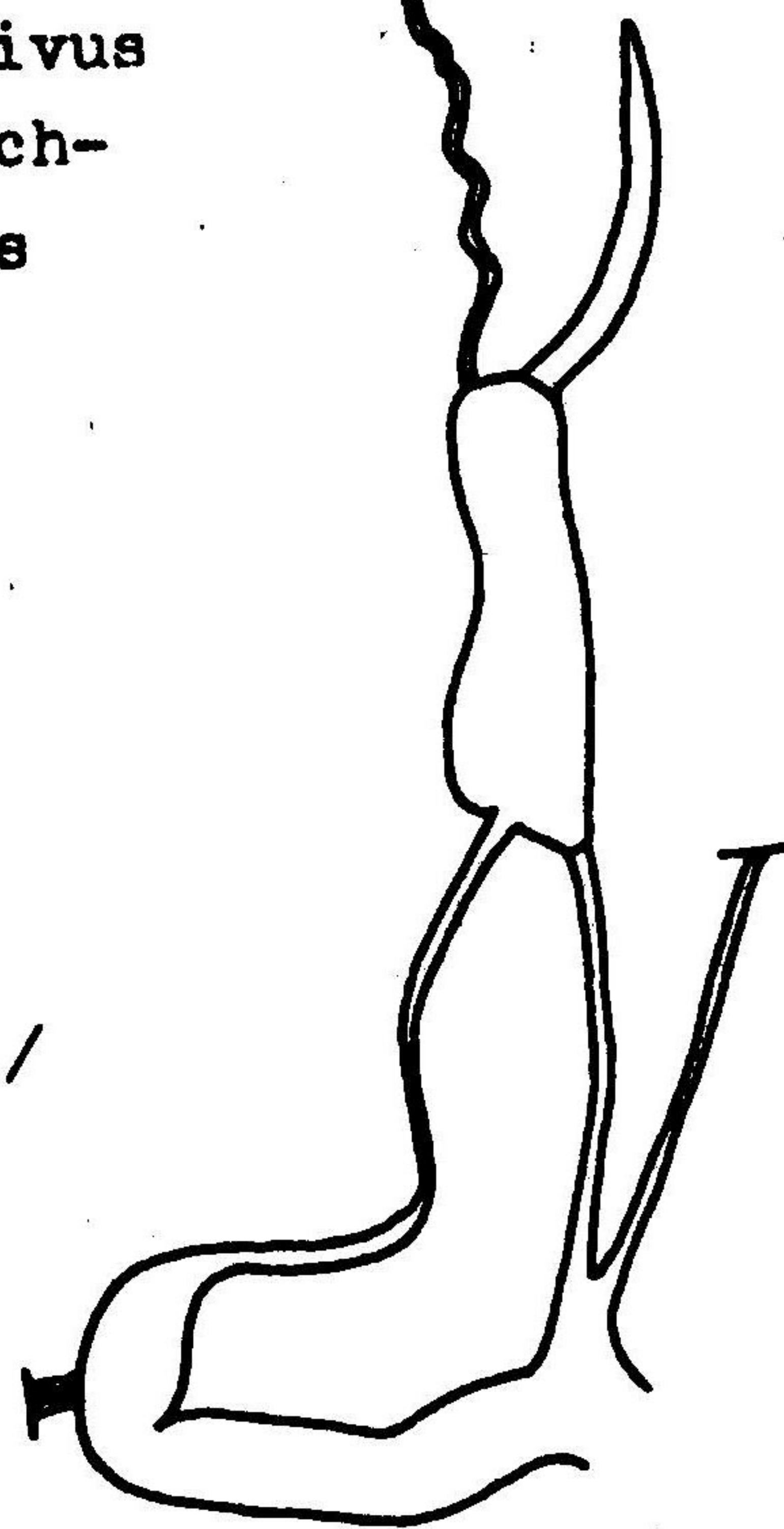

5.ábra: Discus rotundatus ivarkészüléke - Die Geschlechtsapparat von Discus rotundatus /O.F.Müller/

7.ábra: Discus perspectivus ivarkészüléke - Die Geschlechtsapparat von Discus perspectivus /Mühlf./

6.ábra: Discus perspectivus /Mühlf./

Riedel, A. et Wiktor, A./1974/: Arionacea slimaki krazalkowate i slinikowate /Gastropoda:Stylommatophora/. - Fauna Polski, 2: - Soós, L./1917/: Vizsgálatok a magyarországi Pulmonáták rendszertani anatómiája köréből. - Ann.Hist.-nat. Mus.Nat.Hung., 15:1-165. - Soós, L./1943/: A Kárpát-medence Mollusca-faunája. Budapest:478. - Soós, L./1959/: Mollusca - Puhatestűek. In Fauna Hungariae 19/3/, Budapest:158. - Uminski, T./1962/: Revision of the Palearctic forms of the genus *Discus* Fitzinger, 1833 /Gastropoda:Endodontidae/. - Annales Zoologici, Warszawa, 20/16/. - Uminski, T./1963/: Taxonomy of *Anguispira* /?/ *marmorensis* /H.B.Baker, 1932/ with notes on the taxonomy of the genera *Anguispira* Morse and *Discus* Fitzinger /Gastropoda, Endodontidae/. - Annales Zoologici, Warszawa, 21/9/: 81-91.

.....